

Рецензії

С.М. Панчишин

Нетривіальне дослідження ефективності капіталізації і лібералізації економічних систем*

Запропоновану читачам книгу підготували львівські автори – доктор економічних наук, професор Григорій Іванович Башнянин і кандидат економічних наук, доцент Юрій Іванович Турянський. Присвячена вона дослідженню впливу процесів капіталізації і лібералізації на економічну (і соціально-економічну, соціально-духовну) ефективність функціонування систем господарського порядку. Структурно робота складається із трьох розділів, семи підрозділів, висновків і списку використаної літератури. У ній міститься 189 рисунків з ілюстрацією основних економічних процесів і наслідків впливу капіталізації і лібералізації на економічний розвиток.

У першому розділі «*Теоретико-методологічні проблеми дослідження проблем капіталізації і лібералізації економічних систем*» основна увага зосереджена на з'ясуванні теоретико-методологічних основ впливу капіталізації і лібералізації на економічний розвиток. Хоча цей розділ і має абстрактний характер, однак у ньому автори все ж зуміли з'ясувати, як загалом капіталізація і лібералізація впливають на результативність функціонування економічних систем.

На думку авторів книги, капіталізація – це процес розширення приватного сектора економіки або інвестування грошового доходу. Вони вважають, що на характер розвитку капіталізації в її формаційному значенні впливає тривалість ринкового періоду. У короткотривалому

ринковому періоді посткапіталістична капіталізація відбувається за *хвильовим* принципом у «такт» економічному циклу, а в довготривалому ринковому періоді – *звужується за хвильовим принципом*. На характер перебігу посткапіталістичної капіталізації впливає і *політичний ринок*. В умовах «*лівого авторитаризму*» вона звужується за хвильовим принципом, а в умовах «*правого авторитаризму*» – навпаки, *розширюється*. У постсоціалістичних економіках капіталізаційні процеси на *першому* етапі розширюються, на *другому* етапі – стабілізуються, а на *третьому* – відбуваються за такою ж схемою, що і в посткапіталістичних країнах, і характер капіталізації також залежить від типу політичного ринку.

Автори книги долають як однозначно позитивне, так і однозначно негативне (відповідно в ліберальній і марксистській літературі) ставлення до капіталізації, вважаючи її таким процесом, який має як економічні ефекти, так і економічні дефекти. На їхню думку, результативність капіталізації залежить як від *тривалості* ринкового періоду, так і від *функціонально-системного* чи *формаційно-системного* рівня систем. Капіталізація по-різному впливає на результативність функціонування економічної, соціально-економічної, соціально-духовної сфери господарських систем.

Як вважають автори книги, суміжним із процесом капіталізації є процес *лібералізації* систем як зниження

© С.М. Панчишин, 2009.

* Башнянин Г.І. Ефективність капіталізації і лібералізації економічних систем в умовах ринкової транзиції: методологічні проблеми метрологічного аналізу / Г.І. Башнянин, Ю.І. Турянський. – Львів: Новий Світ-2000, 2007. – 450 с.

адміністративно-економічного тиску на суб'єктів господарської діяльності. На думку авторів, лібералізація – це *прихована опосередкована* продуктивна сила, яка своєю продуктивною дією проявляє лише через капіталізацію і вплив останньої на економічний розвиток. Автори книги відмовляються від однозначної оцінки лібералізації або як негативного, або позитивного суспільно-економічного процесу, вважаючи, що вона *по-різному* може впливати на економічний розвиток і характер цього впливу залежить від ринкового типу систем, функціонально-формаційної сфери системи, тривалості ринкового періоду тощо.

Автори вважають, що лібералізація *по-різному* впливає на ефективність функціонування систем тому, що вони мають *різну лібералізаційну еластичність*. Остання може бути *позитивною, нейтральною і негативною*. Позитивно реагують на лібералізаційні процеси приватні системи, негативно – суспільні. Однак, як зазначають автори книги, позитивний вплив лібералізації на приватні системи особливо проявляється на *мікроекономічному* рівні, а на *макроекономічному* може бути і негативним. Тому для правильної оцінки ефективності лібералізаційних процесів слід керуватися, на переконання авторів, так званим *інтегральним лібералізаційним ефектом*, в якому відображений вплив лібералізації як на мікроекономічний, так і на макроекономічні рівні економіки.

Автори книги також звертають увагу на те, що лібералізаційні ефекти дуже часто *віддалені в часі*, а тому вони, як правило, невидимі. Дуже часто лібералізація позитивно впливає на систему (приватну, скажімо) в короткотривалому періоді, однак у гіпервіддаленій перспективі цей вплив може бути і негативним з низки причин. Автори книги зазначають, що гіпервіддалені ефекти лібералізації *приховані* і тому не завжди беруться до уваги при оцінці економічної ефективності зазначених процесів.

У другому розділі книги «*Ефективність капіталізації економічних*

систем перехідного типу» автори проводять динамічний і масштабний аналіз впливу капіталізації на розвиток систем перехідного типу. У процесі *динамічного аналізу* капіталізаційних процесів автори доходять висновку, що ефект від капіталізації формується *по-різному* в різні періоди досліджуваного ринкового періоду. При дослідженні впливу капіталізації на економічний розвиток не слід обмежуватися виявленням лише статичного чи функціонального ефекту, а й враховувати ефекти віддаленіших у часі періодів – динамічний і наддинамічний, включаючи і той ефект, який у відносно віддаленій історичній перспективі формується (за визначенням авторів книги – історичний ефект). Лише за таких умов *оцінка* ефективності розвитку капіталізаційних процесів буде точною і об'єктивною. Динамічний підхід до вивчення капіталізаційних процесів вимагає формування такого узагальнюючого параметра як *інтегральна динамічна ефективність*, яка вказує на те, як капіталізація впливає на певний економічний розвиток впродовж *значного* (не лише поточного чи короткотривалого) періоду часу і навіть в історичній перспективі.

Автори книги обґрунтовують ідею про те, що в більшості систем (передусім формаційного порядку, від чистих капіталістичних до перехідних) у короткотривалому періоді капіталізація *позитивно* впливає на економічний розвиток. І це тому, що в поточний момент часу чи в найближчий період часу позитивні ефекти капіталізації *переважають* негативні ефекти. Система, як зазначають наші дослідники, входить у «зону» *позитивної капіталізаційної рівноваги* (термін належить авторам книги). Із цієї «зони» система виходить тоді, коли позитивні ефекти *капіталізації* зрівноважуються з негативними. Такий стан економічного (чи точніше капіталізаційного) розвитку автори визначають як стан *капіталізаційної рівноваги* системи. Система стає такою капіталізаційно рівноважною вже у віддаленій період часу, тобто в *довготривалому ринковому періоді*. В

гіпердовготривалому ринковому періоді, тобто у гіпервіддаленій перспективі, система стає негативно рівноважною у капіталізаційному сенсі, оскільки вже негативні ефекти капіталізації починають переважати позитивні ефекти. Іншими словами, *загальна схема* розвитку капіталізаційних процесів така: *позитивний* вплив капіталізації на економічний розвиток поступово змінюється нейтральним і далі переходить у *негативний*.

У третьому розділі книги «*Ефективність лібералізації економічних систем перехідного типу*» автори переходять до дослідження впливу лібералізації на економічний розвиток. Це дослідження також проводиться з позицій *динамічного і масштабного* підходів.

Автори книги стверджують, що лібералізація *позитивно* впливає на економічний розвиток лише з позицій її поточних чи *найближчих ефектів*, тобто в короткотривалому ринковому періоді. У віддаленішому періоді часу (довготривалому чи особливо наддовготривалому) її вплив на економічний розвиток може бути або *нейтральним*, або *негативним*. Інакше кажучи, ефективність лібералізації систем господарського порядку змінюється за такою схемою: позитивний вплив – нейтральний вплив – негативний вплив. Вплив же лібералізації на соціально-духовний розвиток, як зазначають автори книги, прямо зворотний: негативний вплив – нейтральний вплив – позитивний вплив.

У цьому заключному розділі книги також зазначається, що на ефективність лібералізаційних процесів впливають також і початкові чи вихідні *масштаби лібералізації*, а не лише фактор часу. І тут закономірність, як зазначено в монографії, така: чим *лібералізованішою* є певна система, тим *негативніше* її подальша лібералізація впливає на результативність її функціонування. Ще позитивно на лібералізацію реагують гіпо- і квазілібералізовані (незначно, інакше, лібералізовані) системи. А власне лібералізовані і тим

більше надлібералізовані системи вже можуть і негативно реагувати на свою подальшу лібералізацію. Економіка (як і більшість систем у ній) сьогодні ще незначно лібералізована, тому вплив подальшої лібералізації на неї ще може бути ефективним.

І нарешті, наприкінці роботи автори з'ясовують, як *ринкова саморегуляція*, яка є результатом розвитку процесів капіталізації і лібералізації, впливає на економічний розвиток. Тут уже автори роблять висновок, що цей вплив *різний* і по-різному проявляється у *різні періоди* функціонування ринку і систем загалом. У *короткотривалому* ринковому періоді *ринково-регуляційні вигоди* перевищують *ринково-регуляційні* витрати і формується, за визначенням авторів, *MR-ефективність* систем. У довготривалому періоді вигоди і втрати від ринкової регуляції зрівноважуються. А в *наддовготривалому* періоді система вступає у смугу так званої *MR-неефективності* (за визначенням авторів), за якої втрати вже перевищують вигоди. В умовах формування такої *MR-неефективності* система ринкової саморегуляції повинна активно *доповнюватися* системою державної регуляції економіки.

Будучи, без сумніву, оригінальним дослідженням дуже важливої теоретичної і практичної проблеми, рецензована книга не позбавлена і недоліків. На нашу думку, в ній автори явно зловживають графічним матеріалом. Хоча, з іншого боку, цей недолік можна розглядати і як перевагу роботи, оскільки саме через графічні ілюстрації автори досягають глибокого розуміння основних теоретичних положень, основних ідей роботи. Графічний матеріал дослідники використовують у роботі, щоб проілюструвати її основні ідеї і положення, що робить рецензовану роботу змістовним дослідженням. Вона, без сумніву, матиме широке коло читачів.

Надійшло 30.04.2009 р.